

EKSTRA 4.1. Metodeafsnit og undersøgelsesdesign

Eksempel 1. Fra projektet: Magtforskelle på et bofællesskab for borgere med fysisk og psykisk udviklingshæmning med fokus på selv og medbestemmelse

Problemformuleringen som behandles i projektet er:

Hvilke former for magt og magtforskellige kan der være til stede mellem personale og borgere på et bosted for voksne med udviklingshæmning og hvordan er magt med til at påvirke borgernes selvbestemmelse og medbestemmelse?

Metodeafsnit

Hermeneutikken som videnskabsteoretisk inspiration

Undersøgelsen tager afsæt i humanvidenskaben og en hermeneutisk tilgang, som har fokus på et subjektivt syn, og hvor undersøgelser har et forståelsesaspekt (Brinkkjær og Høyen, 2018). Hans-Georg Gadamer (i: Brinkkjær og Høyen, 2018), beskriver hermeneutikken som en forståelse af menneskers erfaringer, da vi er født ind i en allerede eksisterende verden fuld af meninger og betydninger. Han beskriver at menneskets møde med verden aldrig er forudsætningsløst, da man altid er præget af forforståelse og fordomme. Det er på baggrund af dem at mennesket fortolker alt nyt i sine bestræbelser på at skabe en forståelse af et fænomen eller at handle i den verden, de møder. Dette beskriver Gadamer (2018) som en forståelseshorisont, da denne er med til at skabe den forståelsesramme, som gør det muligt for mennesket at lave meningsfulde tolkninger og udlægninger af verden. Forståelseshorisonten gør at menneskets konstant fortolker verden, og opnår nye forståelser af verdens størrelse. Denne bliver dermed en del af vores forståelseshorisont og revideres ved næste møde med verden. Gadamer (2018) beskriver, at den hermeneutiske cirkel er grundlæggende for selve menneskets eksistens, da man ikke kan sætte sig selv ud over sin forforståelse. Dertil beskriver han den hermeneutiske spiral, som en uendelig og vedvarende proces, hvor der hele tiden sker vekslen mellem forforståelse og fortolkninger (Brinkkjær og Høyen, 2018).

Forforståelse og baggrund for projektet

Denne undersøgelse er opstået på baggrund af en forforståelse, skabt på baggrund af praksiserfaringer på samme botilbud som undersøgelsespraktikken. Gennem iagttagelser og dialog med både borgere og pædagogerne, ses der etiske dilemmaer mellem magtforskellen og borgernes selvbestemmelse og medbestemmelse. Derfra er forforståelsen at der ikke er nok fokus på italesættelsen af magt i personalegruppen, og hvilke magttyper, der egentlig er til stede i mødet med en borger. Det er med afsæt i denne forforståelse, at der bliver lavet en undersøgelse af fænomenet.

Teoretisk af sæt om magtbegrebet

Teoriene er valgt på baggrund af en subjektiv forforståelse, og svarene fra informanterne er deres subjektive forforståelse.

Magtbegrebet bliver beskrevet for at give en grundlæggende forståelse for, hvilke former for magt der er, samt hvad magt indebærer Schwartz (2010). Herefter redegøres der for begreberne selv og medbestemmelse (Holmskov & Skov, 2007), da dette er essentielt i forbindelse med magtbegrebet. Hertil findes det relevant at belyse det autonome valg, da dette beskriver de betingelser der skal indgå, før borgernes valg er autonomt også kaldt deres eget. Afsnittet om etik er for at belyse, hvordan man arbejder etisk forsvarligt med udviklingshæmmedes selvbestemmelse og pædagogernes omsorgspligt. Afsnittet om paternalisme bliver i forlængelse med etik og det autonome valg beskrevet, hvor der beskrives to forskellige former, både den hårde og bløde paternalisme. Disse skal give et indblik i, hvordan pædagogerne kan fratage borgerne deres selvbestemmelse (Husted, 2015).

Kvalitative interviews som metodisk greb til indsamling af datamateriale

I projektet anvendes en kvalitativ tilgang, fordi der søges information i dybden om begreberne magt samt selv- og medbestemmelse og forskellige forståelser og fortolkninger heraf. Det er de subjektive oplevelser der søges og det afspejler sig også i den hermeneutiske inspiration projektet har, samt det kvalitative metodiske greb, der bliver anvendt til at indsamle data i projektet.

I projektet anvendes kvalitative semistruerede interviews af tre pædagoger. Dette metodiske greb giver mulighed for at variere mellem spørgsmålene og stille uddybende spørgsmål udover de forberedte spørgsmål til selve interviewet og på denne måde er der ifølge Brinkmann og Tanggaard (2020) større mulighed for at regulere interviewet efter besvarelsene. Ligeledes kan informanten svare forholdsvis frit og uden begrænsninger på spørgsmålene (Brinkmann og Tanggaard, 2020). Dette tilstræber jeg ved igennem min interviewguide at stille åbne spørgsmål som giver den interviewede pædagog mulighed for at svare så frit som muligt.

Kvalitative interview som metodisk greb, giver mulighed for at få adgang til den enkeltes livsverden, men dette kan dog være svært, da den interviewede persons livsverden, er konstrueret i en samtaleinteraktion. Målet med interviewet er derfor at komme så tæt på som muligt på informanternes livsverden (Brinkmann og Tanggaard, 2020). Dette metodiske greb skal gensidigt give et indblik i en anden forståelseshorisont end sin egen, gennem forståelse og fortolkning, og dermed kommer det til at skabe ny forståelseshorisont, så en ny forforståelse af fænomenet kan opstå. Gadamer (2018) beskriver dette som en horisontsammensmeltning, hvor både interviewer og informanten har forskellige forståelseshorisonter. (...)

Analyselstrategi

Analyselstrategien i projektet starter allerede i udformningen af min interviewguide. Fortolkningsprocessen er konstant og kan illustreres som en cirkulær proces mellem delforståelse og helhedsforståelse, men også med en forståelseshorisont, hvor jeg bevæger sig fra del til helhed og tilbage igen. Gadammers beskrivelse af mødet mellem to forståelseshorisonter, som en horisontsammensmeltning (i: Brinkkjær og Høyen, 2018) er en bevægelse som anvendes i analyselstrategien. Jeg bearbejder dataene ud fra Lise Dahlager og Hanne Fredslunds (2011) hermeneutiske fremgangsmetode. Metoden består af fire trin, hvorunder data fortolkes og der opnås en ny forståelse (Dahlager & Fredslund, 2011). De fire trin, som jeg anvender i analysen, er jf. Dahlager & Fredslund (2011):

1. Helhedsindtryk: På første trin danner man sig et helhedsindtryk. For at man kan danne sig et helhedsindtryk, lytter man alle interviewene igennem og transskriberingen læses igennem
2. Meningsbærende enheder identificeres: På andet trin organiseres materialet i meningsbærende enheder. De meningsbærende enheder tildeles et tema eller kategori, og derefter tildeles disse en kode
3. Operationalisering: På det tredje trin gennemgår man hvert tema for at reducere overlappende temaer. Her tjekker man om, der er overensstemmelse mellem hvert tema/kategori og de meningsbærende enheder
4. Rekontekstualisering og hermeneutisk fortolkning: På det fjerde trin, går man fra det specifikke til det generelle: fra del, enkelte tekster og interviews til helhed, hvor man ser på hele teksten og alle interviewene.

Kodning af interviews og opbygning af analysen

Behandlingen af de gennemførte interviews starter med at jeg først transskriberer interviewene ved at nedskriver de verbale ord, som interviewdeltagerne siger. Derefter identificerer jeg meningsbærende enheder ved at kode interviewet i form af at tildele individuelle farver og tema til de meningsbærende enheder, fx Pædagogens forståelse og viden (rød), Pædagogens bestræbelser og hensigter (blå), Magtforskelle og magt (gul), Selvbestemmelse og medbestemmelse (lyslilla), Ressourcer (grøn), Pædagogisk praksis (lyseblå), Institutionens rammer og regler (mørklilla), Lovgivning (mørkegrøn), Omsorg (grå). På baggrund af de meningsbærende enheder opbygger jeg analysen.

Opbygning af analyse

(...)

I analysen rekontekstualiseres og fortolkes empiri og teori hermeneutisk først i forhold til Ida Schwartz' fire magtdimensioner: direkte magt, indirekte magt, bevidsthedskontrollerende magt og strukturel magt (Schwartz, 2010). Derefter ud fra begreberne selv- og medbestemmelse ifølge Henriette Holmskov og Anne Skovs forståelse (2007) og herunder inddrages deres undersøgelse *"Veje til reelt medborgerskab – En*

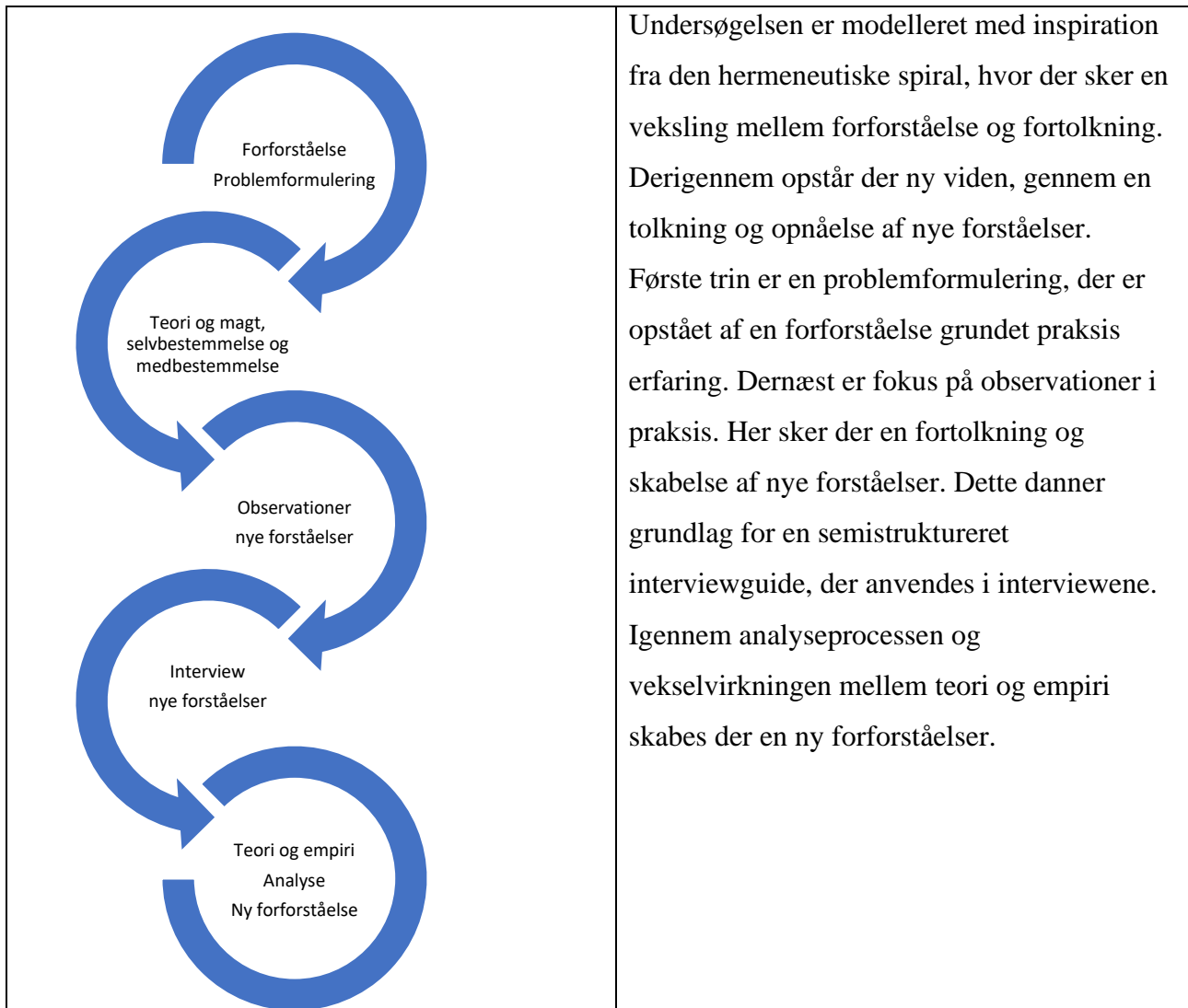
kortlægning af udviklingshæmmedes vilkår for selvbestemmelse og brugerinddragelse” (Holmskov & Skov, 2007) omkring barrierer for brugerinddragelse hos udviklingshæmmede, og den faktiske udøvelse af selvbestemmelse. Herefter behandler analysen det autonome valg, som ifølge Jørgen Husted (2015) forstås som en selvstændig handling, tænkning og evne til selv efter egne ønsker og værdier at kunne afgøre, hvordan borgere vil leve deres liv. Afslutningsvis behandler analysen etik ud fra Husted (2015) beskrivelser og forståelse af Kants paternalisme og antipaternalisme (Husted, 2015), som sammen med de foregående analyser skal danne grundlag for handleforslag til, hvordan arbejdet med udviklingshæmmedes autonomi og selvbestemmelse samt personalets omsorgspligt kan foregå på et etiske forsvarligt grundlag.

Etiske overvejelser

De interviewede personer er anonymiseret og kan dermed ikke identificeres ud fra de indhentet data. I gennemførelsen af de semistrukturerede kvalitative interviews bliver der ikke indhentet mere data, end der er nødvendig for undersøgelsen. Derudover bliver der ikke gengivet noget, der er sket eller noget en pædagog har sagt, uden at det har relevans til undersøgelsen. Jeg er opmærksom ikke at fremstille interviewdeltagernes udtalelser, så det skaber et unuanceret billede af dem, som de ikke kan genkende.

Undersøgelsesdesign

Realiseret metode – metodekritisk blik

Efter gennemførelsen af de første to interviews erfarer jeg, at mit kendskab til både personalet og bofællesskabet gjorde, at jeg havde et forudindtaget syn på stedets arbejdstilgange og praksis. Dermed fik jeg ikke spurgt nok uddybende ind til holdninger og situationer, interviewdeltagerne udtrykte og beskrev, hvilket kan være en svaghed ved empirien. Til det tredje interview blev interviewguide redigeret for at

Eksempel 2. Fra projektet *Det pædagogiske arbejde med flersprogede børns sprogtilegnelse – en diskursanalyse*

Problemformuleringen som undersøges i dette projekt er: *Hvordan påvirker de politiske diskurser det pædagogiske arbejde med flersprogede børns sprogtilegnelse?*

Metode

Videnskabsteoretisk inspiration

Videnskabsteoretisk er vi inspireret af den konstruktive forståelsesramme, med den forståelse, at verden og vores forståelse om verden er baseret på en konstruktion. Yderligere er vores hensigt at benytte sproget til at skabe en forståelse for virkeligheden i den sociale praksis (Brinkkjær & Høyen, 2011, s. 125)

Diskursanalyse som metodisk greb og analysestrategi

I denne undersøgelse anvender vi Norman Faircloughs (2008) tredimensionelle forståelse af diskursanalyse, som inspiration for vores metodiske fremgangsmåde og analyseramme. Faircloughs teori (2008b) om, hvordan diskurser bidrager til at konstituere sociale subjekter, sociale relationer og videns systemer, skaber et godt udgangspunkt, for at kunne undersøge sammenhængen mellem de politiske diskurser og den sociale praksis, vi ønsker at undersøge. I vil desuden med vores undersøgelse forsøge at belyse det sprogbrug, som ifølge Fairclough (2008b) som er indlejret i diskursive praktikker og er med til at producere eller reproducere dominansrelationer i samfundet.

De tre analysedimensioner

1. Tekst

I vores undersøgelse af de politiske processer og lovttekster, er formålet at analysere den sproglige konstruktion, begrebers betydningsindhold og den sproglige kontekst via tekstnær lingvistisk analyse. Her vil vi analysere, hvordan ordvalg og fravalg af ord, samt kohærens og kohæsion ifølge Kristjánsdóttir (2018b, s. 57) kan sammenkædes med politiske diskurser, problemer og løsninger, som i vores undersøgelse handler om sprogtilegnelse hos flersprogede børn i danske daginstitutioner. Vi er optaget af at undersøge, om særlige perspektiver i den politiske diskurs, udgør en afgrænset og aktivt konstrueret menings- og handlingshorisont, samt hvilken indflydelse det benyttede sprog har på de beslutninger, der træffes. De analyserede tekster er valgt på baggrund af deres autoritet og indflydelse i den sociale interaktion i pædagogisk praksis. Vi undersøger

således også, hvordan den sociale praksis reflekteres i de angivne tekster. Ifølge Fairclough har tekster et meningspotentiale, som er heterogent og bygget på modsætningsfyldte - og overlappende meninger (Fairclough, 2008b). Vi er opmærksomme på, at en tekst er åben for ambivalente fortolkninger, og må ses som en konstruktion af vores meninger frem for andre potentielle meninger

2. Diskursiv praksis

I denne analysedimension har vi fokus på at undersøge hegemonier i forskellige diskursers. I den sammenhæng er vi optaget af at skabe en forståelse af de processer af produktion, distribution og fortolkninger der ifølge Fairclough (2008b) er i de herskende diskurser. Inspireret af Kristjánsdóttir (2018b, s. 88) er vi også opmærksomme på, hvad der ikke sættes spørgsmålstejn ved og om de givne problemstillinger repræsenterer eller tilgodeser bestemte befolkningsgruppers interesser, på bekostning af andre gruppers legitime interesser, ved at italesætte, distribuere og fortolke bestemte opfattelse og konstruktion af virkeligheden. Denne indsigt har vi tilstræbt at få viden om gennem interviews med udvalgte informanter, dialog og faglig drøftelse med personalegruppen, indsigt i kommunale tiltag, den offentlig debat samt undervisningsmateriale udgivet af ministeriet.

Kvalitativt semistruktureret interview

Til at undersøge den diskursive praksis anvender vi semistrukturerede interviews, med henholdsvis: et byrådsmedlem fra Børne- og Unge udvalget (Informant 1), en pædagogisk konsulent (Informant 2), en logopæd (Informant 3), en institutionsleder (Informant 4). Under gennemførelse af interviewet er vi opmærksomme på at have en åben og rummelig tilgang, så spørgsmålene kan besvares åbent af informanterne. Inspireret af Jensen (2015) har vi løbende under interviewet for øje at stille opfølgende og præciserende spørgsmål, for at rette interviewet mod genstandsfeltet, og opretholde en struktur. Målet er - inspireret af Fairclough (2008b) - at opnå viden om den samfundsmæssige problemstilling og de politiske diskurser i den tekstuelle dimension gennem vores informanters forståelse. Interviewene gør det muligt for os at få indblik, hvordan virkeligheden opfattes, fortolkes og konstrueres gennem italesættelsesprocesser. (...)

Behandling af indsamlet materiale

Efter transskriptionsprocessen, af vores interviews, har vi gjort brug af kodning som greb til at skabe et yderligere overblik og orden i den indsamlede empiri. Kodningen har taget udgangspunkt i, hvad vi fandt interessant og relevant, i forhold til diskurser indenfor det genstandsfelt vi undersøger. Igennem den åbne kodningsproces bliver vi, som Brandt & Sprogøe (2019, s. 41) påpeger opmærksomme på hidtil usete aspekter og perspektiver i materialet, som bidrag til et mere

mangfoldigt udgangspunkt af tidligere antagelser. Denne mangfoldighed kom til udtryk i de forskellige mønstre, temaer, diskurser og kategorier, vi fandt undervejs.

3. Den sociale praksis

Til den sidste analysedimension har vi anvendt observationer og dialog med personalet i en institution. Her har vi været optaget af at undersøge den sociale praksis ved at afdække, hvilken rolle tekster og diskursiv praksis spiller i forhold til forandringer, forankringer og reproduktion i den sociale praksis jf. Fairclough (2008b). Vi har desuden inddraget relevant teori og forskning i undersøgelsen af, hvordan skjulte og implicite diskurser fra tekst og diskursiv praksis, kommer til udtryk i institutionslogikker og mikroprocessor jf. Kristjánsdóttir (2018a). Vi har yderligere været opmærksomme på, det Fairclough (2008b) betegner som et dialektisk og gensidigt indflydelsesrige forhold mellem social praksis og diskursiv praksis.

Observation og behandling af datamateriale

Som led i vores undersøgelse af den sociale praksis har vi benyttet os af observationer, for at få indblik i, hvordan pædagogernes arbejde med flersprogede børn kommer til udtryk i en social praksis. Vores formål med observationerne er at få indsigt i bagvedliggende strukturer, som kommer til udtryk i den sociale praksis. De systematiske observationer er ifølge Jensen (2015) med til at skabe en forståelsesramme, for det genstandsfelt der undersøges. Ifølge Fairclough (2008b) bliver den sociale praksis skabt gennem sociale strukturer og magtrelationer. Derfor er vi interesserede i at opnå en forståelse af, hvordan de samfundsmæssige- og politiske magtrelationer har indflydelse på pædagogernes arbejde med flersprogede børn i forhold til sprogtilegnelse. Også her har vi gjort brug af en åben kodningsproces jf. Brandt & Sprogøe (2019, s. 41) og er blevet opmærksomme på nye aspekter og perspektiver i materialet, som bidrag til nye nuancer og forståelser gennem de mønstre, temaer og kategorier, vi fandt undervejs.

Etik i undersøgelser

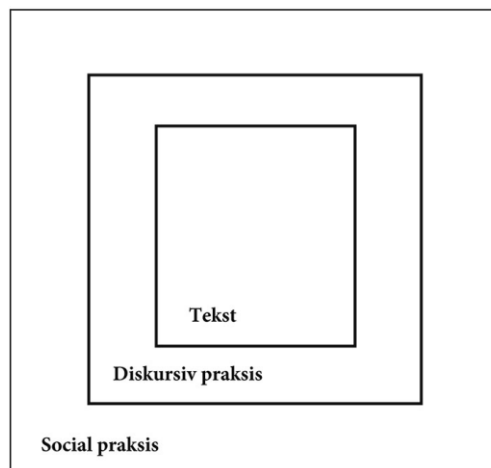
Forud for gennemførelsen af vores observationer og de semistrukturerede interviews har vi forklaret formålet med vores undersøgelse, og fortalt at interviewet kan bevæge sig i forskellige retninger, som ikke nødvendigvis er fastlagt på forhånd, fordi vores interviews gerne skal skabe nye forståelse i form af nye informationer og synspunkter om genstandsfeltet. Til brug i vores analyseproces, har vi, med tilladelse fra informanterne lavet lydoptagelser af vores interviews, for derefter at transskribere dem og foretage en kodning.

Undersøgellesdesign

Trin 1, Semiotisk problemorienteret: I første trin af analysen søger vi at belyse en problemstilling, som påvirker en bestemt samfundsgruppe.

Trin 2, Diagnosticerende: I andet trin forsøger vi at afdække en struktureret og organiseret del af samfundslivet, med formål at diagnosticere og konkretisere dominerende og indflydelsesrige interaktioner i sociale praksisser, og disses relationer til andre elementer af social praksis og den politiske diskurs.

Trin 3, Vurdering: I tredje trin forsøger vi, via argumentation og forskning at vurdere, hvorvidt den sociale praksis afføder rationale til social forandring. Desuden forsøger vi at analysere diskursers ideologi i form af magt- og dominansrelationer i samfundet og dermed også i undersøgelsespraktikken (Fairclough, 2008b)

Realiseret metode - kritiske refleksioner

Vi har som studerende indtaget en position og status som novicen, i forhold til informanterne, i de interviews, vi har lavet. Informanterne er positionerede som eksperter indenfor forskellige områder – politisk, ledelsesmæssigt og pædagogisk. Dette magtforhold risikerer ifølge Jensen (2015) at påvirke interviewets udfald i form af informanternes svar og uddybninger, samt de stillede spørgsmål, formuleringer og begrænsede vidensfelt, undersøgeren har. Vi er bevidste om, at vores interviewmateriale udelukkende bygger på enkeltes udtalelser, holdninger og erfaringer. Materialet må derfor betragtes som en beretning fra én pædagogisk virkelighed, som stort set kun repræsenterer sig selv, og ikke som en generel forståelse for genstandsfeltet. Vi er derfor opmærksomme på, at interviewmaterialet alene kan give et billede af den givne situation og institution, og ikke generaliseres som et helhedsbillede af alle danske institutioner. Herudover er der en sandsynlighed for, at det strukturerede interview som metodisk greb bidrager til en fastholdelse af en bestemt forståelse af situationen, og begrænser muligheden for nuancer af vidensfeltet (Jensen, 2015).

En af informanterne til vores interview ønskede ikke, at vi lavede lydoptagelser, hvorfor dette interview er nedskrevet i hånden. Nogle af vores observationer har vi ikke kunnet nedskrive med det samme. De er derimod nedskrevet nogle timer senere. Der er derfor en risiko for, at nogle af detaljerne fra et af interviewene og flere af observationerne ikke er blevet nedskrevet korrekt, eller eventuelt helt glemt. Vi vurderer dog, at vores materiale generelt giver et retvisende billede af indholdet i hhv. interviewet og observationerne.

Ovenstående metodebeskrivelse stammer fra en bacheloropgave fra 2021 og er nænsomt redigeret.

Tak til Nethe Maria Vestergaard og Line Pape Schmidt for at stille deres projektopgave til rådighed.